

ROLUL EDUCATIV AL FILOSOFIEI - CONSTANTIN RADULESCU-MOTRU

Autor : Serghei MARJIN

Conducător științific: conferențiar universitar, doctor în științe Mihai BRAGA

Universitatea Tehnică a Moldovei

***Abstract:** Tema care va fi abordată este strict ilustrativă și are ca scop evidențierea rolului educativ al filosofiei. Întreaga lucrare reprezintă o analiză a articolului lui Constantin Rădulescu-Motru prin exemplificări și adaosuri de explicații în conexiune cu tema studiată. Pentru a executa o analiză cât mai eficientă care cel puțin ar avea potențialul de a fi adevăr, se va recurge la unele noțiuni fundamentale, care de altfel reprezintă baza, substratul filosofiei propriu-zise. Lucrarea conține exemple, comparații și asocieri care sunt utilizate cu scopul de a prezenta problema educației cât mai accesibil. Reliefarea rolului educativ al filosofiei are ca piloni concluziile trase în urma analizei făcute din punct de vedere al problematicii pedagogice, a esenței umane și a divergențelor conceptuale care sunt percepute implicit ca fiind atributele indivizilor din socium. Va fi cercetată influența reciprocă a filosofiei și educației asupra mentalității umane, legătura dintre toți factorii care exercită un anumit impact asupra personalității omului, indemnând-l spre a-și crea inconștient sau conștient o gândire anumită.*

***Cuvinte cheie:** filosofie, educație, personalitate, cultură, înțelepciune, mentalitate, greșeli, cadre didactice.*

De-a lungul istoriei, au existat mai multe divergențe cu privire la definiția filosofiei. Ar fi logic să presupunem că premiza decisivă a acestor neînțelegeri este : “ datul în opinii “. Da, precum a sugerat Platon în lucrarea sa “ Republica “ că : “... dacă ar apărea ceva care, deopotrivă, ar fi și n-ar fi, o asemenea realitate s-ar afla între ceea ce este într-un totul și ceea ce nu este deloc și ca va fi, în cazul său, nici loc de știință, nici de neștiință, ci ceva intermediar, situat între știință și neștiință... “ Lecturând mai departe devine clar că între acestea două, adică știință și neștiință, se află “ opinia “. Ca atare orice are o explicație, după cum se vede din istorie.

Dacă e să vorbim despre filosofie, atunci va fi corect menționat faptul că ea a suferit metamorfoze multiple de-a lungul anilor.

Filosofia reprezintă analiza cu o obiectivitate maxim posibilă a reflecției lucrurilor existente și a celor care au potențialul de a fi. De altfel ea se rezumă în raționalizarea printr-un limbaj anumit a fenomenelor ce pot fi înțelese de om. Fiecare individ capabil să gândească are filosofia sa care îl determină să perceapă lumea în modul său unic. Deci, apare o nuanță – calitatea. Calitatea filosofiei fiecăruia este diferită. Însăși termenul “filosofie” care semnifică “prietenie cu înțelepciunea” sugerează câteva note subiective. De ce subiective ? Deoarece atâta timp cât omul este măsura lucrurilor, nimic nu poate fi evaluat după justa valoare și rostul său absolut în univers. În perioada existenței sale filosofia a abordat diferite concepții cu privire la ceea ce pare a fi totuși mai important. Orice lucru sau fenomen de orice natură capabile să fie sintetizate de rațiunea noastră își are valoarea sa în acest univers. Omul s-a străduit să facă ordine în cunoștințele pe care le are, fiindcă asta este o latură a sa, aceasta se reflectă în ceea ce ne înconjoară. Tot ce există își are rolul său, de aceea este utilizat acolo unde necesitatea devine obligatorie. Însă axul infailibil de care s-a ținut filosofia de la nasterea sa este reprezentat de cunoașterea esenței celor existente și rolul omului în acest sistem. Adică, toate lucrurile materiale fără de care existența însăși a omului ar fi posibilă, au fost lăsate în umbră ca niște accesorii. Nu putem vorbi de rolul filosofiei ca despre ceva material. Însăși filosofia prezintă un sistem abstract. De aceea când este atinsă aceasta topică de discuție, nuanța de abstracție este inclusă implicit. Oricum, filosofia are multiple roluri care sunt la fel abstracte, însă pe baza cărora poate lua naștere ceva material. La fel cum din matematică care în întregime este bazată pe abstracționism și judecata a priori.

Un exemplu modest care ar ilustra capacitățile a priori ale omului ar fi următorul:

Imaginați-vă un om care nu are cunoștințe în matematică. Deci această știință în mintea acestui om are o forma de nonexistență. Cunoștințe în acest domeniu nu pot exista la acest moment. Pe de altă parte cunoaștem ca mărimea diagonalei unui pătrat este echivalentă cu $a\sqrt{2}$, dacă latura este egală cu a . Se pune întrebarea: Dacă ar exista un corp pe care individul nostru ar fi cointerestat să îl ia, iar acest corp se află la o anumită distanță, de unde oare omul cunoaște că dacă va merge pe diagonală, el va parcurge o distanță mai mică, echivalentă cu $a\sqrt{2}$, pe când dacă va alege să meargă pe direcțiile reprezentate de laturile pătratului, atunci va avea de mers mai mult, adică $2a$? În acest caz, omul se conduce de percepția senzorială – văzul. Creierul analizează informația primită, fiindcă ochii nu au judecata proprie. De aici rezultă că omul are cunoștințe predefinite. Chiar dacă aceste cunoștințe sunt intuitive, ele pot fi corecte. Fizica este împânzită de astfel de deducții și ipoteze, care sunt create pe baza observațiilor, percepțiilor senzoriale. Aceste cunoștințe pot fi adevărate, au acest potențial, dar nu sunt absolute și valide peste tot și în orice moment. De altfel matematica prezintă o știință bazată pe gândirea abstractă a omului. Este un limbaj alcătuit de noi, un sistem și în același timp considerat un adevăr.

Dacă e să vorbim de rolul educativ al filosofiei e necesar mai întâi să analizăm, dacă, în genere, reprezentanții vârstei tinere au acces direct la ea. Pentru o gândire filosofică este necesar de o cutare pregătire intelectuală. Nu e neaparat ca elevul să studieze filosofia însăși, începând de la o vârstă mai precoce. În acest caz, voi apela la o secvență din regula sub numărul 2 din metodologia lui Rene Descartes care suna astfel: “... Divizând întregul în părțile lui componente, atingem simplitatea și ne apare cugetul de ambiguitate, incertitudine. Intuiția percepe simplul. “... să împărțim fiecare din dificultățile pe care le examinăm în atâtea părți, cât s-ar putea și ar fi necesar să fie rezolvate mai bine”. Deci, ideea care urmăresc să o expun, presupune faptul că elevul trebuie să înceapă cu ceva mai simplu, pentru a înțelege complexul. Așa cum, inițial, filosofia includea în sine: metafizica, ontologia, psihologia, etica, estetica, culturologia s.a.m.d este necesar să alegem una din aceste componente ca obiect de referință și studiu. Începând cu înțelegerea însăși a naturii rațiunii umane și a cauzei incipite care determină natura și individualitatea rațiunii respective.

În articolul său, Constantin Radulescu-Motru critică faptul că România duce lipsa de cadre didactice, de pedagogi care ar fi abili să dezvolte gândirea critică a elevului/studentului. Această problemă poate fi atribuită și Republicii Moldova. Problema noastră ar consta în faptul că, fiind încă elevi, tânăra generație este într-un fel obligată să respecte anumite cerințe. Aceste cerințe survin din competența pedagogului care acceptă o gândire critică, stimulând-o, sau nu. De asemenea poate fi afirmat că acceptarea respectivă este în dependență continuă față de capacitatea profesorului de a gândi critic. Pentru că, dacă pedagogul nu e capabil (fiindcă la rândul său nu a avut o instruire convenită) să accepte o gândire mai profundă, atunci nu are de unde să apară absolvenți cu așa capacitate.

Spiritul critic apare doar atunci când este stimulat să analizeze un anumit lucru, pornind de la substanța din care este făcut, esența, natura și entitatea sa până la ceea ce îl interesează într-un mod mai accentuat pe cel ce studiază. Inițial elevul/studentul trebuie să constientizeze că studiul obiectiv al unui “ceva” se face numai dacă emoțiile, prejudecățile sunt omise, iar obiectul de studiu este respectat.

Ca să revenim nemijlocit la problema filosofiei și a rolului său educativ ar fi productiv, dacă va fi discutat citatul lui Constantin Radulescu-Motru: “Nu uitați că mai mult decât talentele, caracterele hotărăsc soarta popoarelor și că forța morală numai le poate apăra de învingere și nimicire”. Caracterul mereu hotărăște soarta individului. El la fel este determinat de un sir de atribute. Pornind de la codul genitar și terminând cu experiența prin care a trecut individul în cauză. Kant susținea că judecata omului survine din emoții. Emoția este cea care în marea parte influențează asupra felului de a fi a unui individ din socium, asupra modului de gândire. De aceea e necesar ca emoția să fie exclusă, fiindcă aceasta la rândul său duce la prejudecata. Iată o cauză importantă care la fel predispozează spre ideea că pentru a avea o logică cât mai obiectivă e necesar ca educația din perioada copilăriei să fie cât mai corect îndeplinită. În

cursul istoriei sunt multiple exemple care ar ilustra obiectiv consecintele unui caracter ce poate fi descris ca a fi a unui nevrotic (dupa teoria lui Freud). Daca o persoana ca Hitler devine autoritate, atunci consecintele, dupa cum arata istoria, sunt corespunzatoare. In ceea ce priveste invatamantul si educatia, atunci acestea din urma mereu se vor afla intr-o stare deplorabila, daca autoritatile, datorita caracterelor dobandite, nu stimuleaza dezvoltarea acestora.

Filosofia reprezinta un refugiu. Ea nu invata numai gandirea abstracta in raport cu ceea ce ne inconjoara ci studiaza si natura omului. Un om cu o gandire filosofica, nemijlocit, va avea valori morale inalte. Filosofia educa omul. Il determina sa se dezvolte. Mai bine zis, omul isi dezvolta filosofia sa care la randul sau il dezvolta pe el. Caci nu poate deveni filosof cel ce nu are o sete de cunostinte de nepotolit. Deci putem concluda ca filosofia este disciplina care ne modeleaza intelectul. Ne ridica mai sus. Cultura este sesizata altfel, este luata in considerare maximal posibil si respectata. Atunci cand respecti, implicit si iubesti, fiindca respectul din iubire se naste. Iata de ce discutia despre nimicire poate fi incheiata. Un popor intelept niciodata nu se va ruina din propriile greseli, fiindca in asa caz greselile sunt excluse.

Revenind la situatia cu privire la educatie poate fi adaugata urmatoarea nuanta: absolventii scolilor/liceelor sufera de o naivitate specifica. Aceasta naivitate are ca punct de referinta lipsa gandirii care patrunde in adancul sens al lucrurilor, spre esenta. Elevii sunt invatati sa pipaie superficialul si sa se multumeasca cu aceasta. Domnul Motru, de asemenea a subliniat aceasta problema. El critica metodologia si neprofesionalismul pedagogic. Sa examinam un citat : “ Mentalitatea lor este polarizata inspre cateva cuvinte tipice, de care se servesc ca de niste chei magice la fiecare ocaziune... ”. Aceasta problema este actuala in timp si in spatiu si la noi in tara. Filosofia este considerata de asa contingent ca a fi o disciplina neserioasa si lipsita de sens uzual. De altfel, abstractionismul nu este perceput.

O alta secventa demna de atentie este urmatoarea: “ ... Intrati in Universitate, acestor absolventi le este de ajuns o analogie, un citat cunoscut, sau chiar o imagine poetica, pentru a intemeia o intreaga teorie filosofica. Astfel, faptul ca in limba romaneasca este cuvantul “ omenie “, este de ajuns ca unii dintre ei sa traga concluzia ca poporul roman este mai “ umanist “ decat oricare alt popor, sau faptul, de asemeni ca in limba romaneasca este cuvantul “ dor “, este de ajuns, ca sa atraga Romanului caracteristica de a fi un popor mistic cu nazuinta spre infinit; si asa cu multe cuvinte...” Altora le sunt de ajuns proverbele si zicatorile populare ca sa scoata o filosofie intreaga si un sens profund de o densitate colosala, indrumandu-se de ele si ignorand filosofia, ba chiar umilind-o.

Dupa cum zice Constantin Radulescu-Motru, filosofia in regula generala mai mult decat orice alta stiinta, este produsul spontan al cerintelor culturale pe care le are un popor intr-un moment dat. Tot el a afirmat ca toata filosofia de la Bucuresti nu a aparut din cauza cerintelor poporului. Filosofia predata nu a fost initializata de ganditorii romani din Romania ci a fost preluata din strainatate. Anume acolo au studiat filosofii romani in marea majoritate. Iata de ce aceasta disciplina nu este respectata dupa bunul merit, fiindca nu a luat nastere pe aceste meleaguri. Poporul roman se multumea cu adevarul dogmatic al Bisericii Crestine. Tot aici autorul spune ca o stiinta oarecare imprumutata, este asimilata mai greu, intr-un timp mai indelungat decat una care ia nastere acolo unde este nevoie de ea. Filosofia a fost importata in Romania dupa preferintele proprii ale tinerilor ce si-au facut studiile in Universitatile straine.

In linii generale, autorul vrea sa expuna gandul ca filosofia este disciplina care are puterea de a educa in om cele mai nobile trasaturi. Au existat filosofii de deznadejde care considerau omul un lucru fara de pret si filosofii de exaltare care considera omul o forma de existenta creatoare de realitate. Cele de deznadejde trebuie ocolite, dupa parerea autorului, fiindca e de prisos sa educi si sa perfectionezi ceea ce nu are pret (juducand conform ideologiei lor). Dacă e să vorbim de om ca despre o formă creatoare de realitate, atunci nu vom da greș, dacă vom vorbi de artă. Arta reprezintă o formă a unei realități, o manifestare a conștiinței

care tinde să se exteriorizeze, să schimbe forma sau atributele existenței reale. Din acest punct de vedere omul într-adevăr e în putință să schimbe ceva.

Realitatea creată de omul artist este subiectivă, nu poate fi privită într'un totul ca fiind un adevăr. Esteticul realității noi, create de noi înșine este dependent de nivelul cultural și educațional propriu. Conștiința unui anumit individ prezintă o totalitate de conglomeratii structurate din idei, experiență, sensibilitate față de factorii externi de orice natură și în primul rând conștiința este constituită de structura biologică a creierului. Dacă creierul are anumite deficiențe genitare, atunci judecata analitică și logica vor avea de suferit. Luând în considerație ca tot ce există în lume, există din cauza nonexistenței idealului, fiindcă dacă ar exista idealul nu ar exista măcar sistemul nostru solar, atunci putem trage concluzia ca această lege e valabilă și în microuniversul nostru – în noi înșine, în creierul nostru.

Deci, dacă vorbim despre om atunci e just să accentuăm faptul că logica acestei ființe este determinată de o suită enormă de factori care influențează mentalitatea noastră. Pornind de la primele experiențe de viață, primele emoții, primele realizări și finisând cu nivelul educațional și cultural dobândit din aceste experiențe putem judeca despre filosofia și capacitatea unui anumit individ de a gândi cât mai corect. Deci filosofia și educația sunt în strânsă legătură.

Filosofia are un rol educativ semnificativ. Problema principală constă în studierea ei. Este necesar un nivel intelectual corespunzător. Orientarea fructuoasă prin munca motivată de dorința te va duce printr-o lume să spui chiar, miraculoasă. Drumul spre înțelepciune este anevoios, dar demn, și merită sacrificiile depuse pentru îndeplinirea scopului propus. După Spinoza, cel mai demn scop în această viață este autoperfecționarea și cel mai rău lucru în viziunea sa este surparea capacităților, talentelor și potențialului prin ignorarea lor. Omul trebuie să lucreze permanent pentru a se dezvolta și a urca pe treptele inteligenței. Cel mai important fapt este că filosofia educă și amplifică în om dragostea către înțelepciune. Iată rolul său principal – să educă prin cunoaștere. Normele morale care sunt stipulate de filosofie reprezintă instrumentul necesar pentru construcția unei personalități cu viziuni spre bine. Omul care nu tinde spre cunoștințe este un om mort, dar dacă este mort nu mai este om ci o formă de nonexistență. De aceea nu există oameni care să nu tindă spre cunoștințe, pur și simplu natura cunoștințelor spre care tinde omul este diferită.